

Oponentský posudek
doktorské disertace

Mgr. Michaely Falátkové

Obraz Svaté země v Adomnánově *De locis sanctis*.

Michaela Falátková absoluuje doktorské studium na KTF UK, na Katedře církevních dějin a literární historie, studuje obor církevní a obecné dějiny, její volbou je v rámci těchto studijních programů filologická specializace, latinská medievistika. Ve studijním programu latinská medievistika, který studovala na Ústavu řeckých a latinských studií FF UK, obhájila v r. 2016 diplomovou práci, v níž přeložila a interpretovala latinský text, 5. knihu Liber Sancti Jacobi (Průvodce pro poutníky do Santiaga de Compostella, 12. stol.). Takto získané zkušenosti zúročila, podle mého názoru úspěšně, v doktorském studiu a v práci na předložené disertaci.

Jako cíl své práce si uchazečka stanovila (s. 4, a. 9) představit Adamnanův spis *De locis sanctis* v kontextu dobové iroskotské literární produkce 7. století, předložit vlastní koncepci jeho žánrového zařazení a pořídit jeho důkladně komentovaný překlad do češtiny (s. 4, s. 9). V úvodních kapitolách svého výkladu mj. charakterizuje iroskotské kláštery a jejich specifika, jednomu z těchto specifíků věnuje samostatnou podkapitolu (II 1), „Motiv *peregrinatio* v iroskotské literární produkci“. Tento nadpis slibuje mnoho, výklad sám je pak stručný (jen o několik řádků překračuje jednu stránku textu disertace, s. 23-24) a nezabývá se jedním z hlavních aspektů a motivů tohoto putování, totiž misijním úsilím (díky jemuž vznikla řada klášterů na ostrovech ale i v pevninské západní Evropě). *Peregrinari pro Christo* znamená nejen „vykonat pouť pro Krista“ (s. 25), ale putovat v Kristově zájmu, tj. v zájmu šíření křesťanství. Zcela náležitě ovšem v souvislosti se spiskem *De locis sanctis* zdůraznila autorka spíš motiv touhy po náboženském prožitku, potřeby setkat se s místy Ježíšova života, s jevištěm dění Starého Zákona a prvních staletí křesťanství; o misijní a monasticky zakladatelské činnosti Irů ostatně píše již v předchozí kapitole (I 2) „*Iroskotské kláštery a jejich specifika*“ (s. 14 nn.). Jako inspirativní vnímá tezi, s níž přišla Katja Ritari v knize (Brepols 2016) o eschatologickém momentu irské mnišské spirituality – že „*peregrinatio* může odkazovat na křesťanskou cestu spasení“. Prosím uchazečku, aby nám prozradila svůj vztah k této hypotéze (event. nám ji stručně přiblížila).

Již 2. kapitola („*Adomnán jako literát*“) úvodního textu disertace přináší obtížně řešitelný problém: jaká je identita postavy Adamnanova informátora Arkulfa. V odborné literatuře se většinou dočteme, že jde o záznam vyprávění galořímského biskupa tohoto jména, který příslušná místa navštívil a jehož vyprávění o tom pak Adamnan takto sepsal (tak Giovanni Polara u Leonardiho, podobně i Brunhölzl II, s. 178). Falátková zprostředkuje také opačný názor (aniž by se sama klonila k jednomu nebo druhému řešení), totiž že si autor vytvořil fiktivního cestovatele Arkulfa, jehož autorita měla dodat informacím o Svaté zemi přesvědčivost (viz pak dále od str. 50 v podkapitole III 3.3 – *Postava Arkulfa*, zde níže). V této souvislosti je důležitá práce, již badatelé odvedli průzkumem Adamnanových zdrojů (podkapitola II 3 – *Adomnánovy prameny*), autorka přináší podrobnou informaci o místech, kde Adamnan ke svým zdrojům přímo nebo nepřímo odkazuje. Upozorňuji na nesprávnou formulaci (s. 33) týkající se tzv. Vetus Latina, tu Adamnan „mít po ruce“ nemohl, pod termínem VL se rozumí soubor různých zlomků předjeronýmsovských překladů, např. versio Itala, versio Afra. V příloze (s. 98) přebírá kol. Falátková tabulku s přehledným seznamem latinských spisů, které měl Adamnan zřejmě k dispozici a které snad v jeho době vlastnil jeho klášter (Hy, Iona). Z této kapitoly i z dalšího textu disertace je zjevná autorčina dobrá až důvěrná znalost Adamnanova textu, plynoucí z důkladné práce na překladu, a také schopnost pracovat se sekundární literaturou, mnohojazyčnou, starší, ale zejména novou a nejnovější. Pravděpodobně nebylo snadné si všechny tyto studie i monografie opatřit. Připomenu zde jen dva tituly, které v poznámkovém aparátu disertace i v jejím seznamu citované literatury postrádám: Adamnanovi se dost důkladně věnuje Franz Brunhölzl ve svých pro latinského medievistu nepominutelných *Geschichte der lateinischen Literatur des Mittelalters* (I, München 1975, s. 175 a dále, pak v souvislosti se spiskem Bedy Ctihodného na s. 213; doporučuji také, třeba pro zajímavost v pravděpodobném posunu literárně historické optiky, nahlédnout do Maxe Manitia, též titul, 1. vyd. München 1911, v rámci *Handbuch der Altertumswissenschaft*); za druhé by asi byla stála aspoň za letmou pozornost kniha Heleny a Petra Polehlových „*Non Angli sed angeli, kult svatých v latinské literatuře raně středověké Anglie*“ (Petr Mervart 2013), ač zaměřená jinak než posuzovaná práce. A zcela marginálně – překladatelka Egeriina *Itineraria* je v disertaci uvedena v poznámce i v seznamu literatury se zkomoleným příjmením.

S mnohým z toho, co již bylo zmíněno z prvních dvou souborných kapitol komentující studie (*Adomnán jako iroskotský mnich, Adomnán jako literát*), se pak setkáme v nejzajímavější souborné třetí kapitole, *De locis sanctis jako literární pramen*. Kapitola je příliš stručná, očekávali bychom zde aspoň pokus o charakteristiku Adamnanova stylu a jeho nástrojů a o zhodnocení literární (estetické) stránky textu *De locis*. Falátková si v této kapitole klade ve shodě s tím, co si pro svou práci předsevzala (viz výše), jako hlavní otázku žánrové zařazení Adamnanova spisu, a její výklad zde je nakonec názornou ilustrací toho, jak je ošidné až zavádějící chtít středověké literární dílo vtěsnat do řádu spíše moderních genologických kategorií. Autorka je nucena konstatovat, že „žánrové zařazení *De locis sanctis* mezi itineraria je přinejmenším problematické“ (s. 49) a stejně skepticky vyznívá na

s. 50 závěr podkapitolky. V oddíle III 3 se pak autorka vrací k problému naznačenému už výše, totiž k reálné nebo Adamnanem smyšlené postavě Arkulfa. Domnívám se, že tato podkapitolka je v celé disertaci jednou z nejoriginálnějších a nejvynalézavějších, autorka mluví o dvou narativních rovinách či perspektivách, v nichž se střídá vypravěč autor s vypravěčem Arkulfem, což podává plastičtější obraz popisovaného; a právě kombinace dvou vypravěčů, jak Falátková konstatuje, odlišuje Adamnanův text od starších zpráv o podobě Svaté země.

Úvodní komentář je pak uzavřen 4. kapitolou *De locis sanctis jako zdroj informací o svaté zemi*, a disertace přechází k textu českého překladu Adamnanova spisu. Překlad shledávám velmi dobrým, je věrný, zachovává atmosféru originálu, aniž by to bylo na újmu současné češtině a vůbec čtivosti textu. Některá překladatelská řešení jsou dokonce obdivuhodně vynalézavá. Najdou se jen malé drobnosti, nedůslednosti v interpunkci, občasný překlep. Namátkou několik málo míst, většinou z 1. knihy, pouze návrhy, výjimečně opravy: autorka si přespříliš libuje (někde i pod vlivem originálu) ve vazbě *nějakým způsobem* místo prostého „nějak“ nebo vhodného adverbia (obdobně *žádným způsobem*, vhodnější je „nijak“, „rozhodně ne“, „v žádném případě“); na s. 90 dole v kap I, XII je problematický slovosled, raději „...Pán se....modlil krátce předtím, než byl zrazen, oné noci, kdy ho Jidáš vydal...“ (tak, jak je, se Jidáš stává podmětem přísudku „byl zrazen“!); krásné *poeta versificus* v kap. I, XVII na s. 92 je škoda (ač ne chyba) přeložit „kněz...ve své básni“; proč se vlastní jména, většinou toponyma, někdy nechávají v polatinštěné verzi a v grafice rukopisů, když máme zavedené počestěné ekvivalenty – *k městu Samuhelis (Samuelovu), kterému se říká Armath (Ráma* – ač v poznámce autorka na českou varietu upozorňuje; doporučuji pokus nahradit české *leží rozprostřeni tváří k zemi (in terra prostratis vultibus superstrati iacent)*; Velikonoce – *Pascha* – hebr. Pesach – *azimus* – nekvašené chleby, je to lingvisticky jinak, než jak máte v pozn. 89 na s. 143, ta by v každém případě měla vypadat jinak: obraťte se s tím na biblistu-starozákonníka (ev. Jan Heller, Výkladový slovník biblických jmen; srv. Jeruzalémská bible, pozn. k Ex 12, 11). V téže pozn. doporučuji vypustit poslední větu „Podle tradice...“, je přinejmenším nepřesná.

Adamnanovo a Arkulfovo vyprávění přináší dvě legendy, o Ježíšově sudariu (I,9) a o sv. Jiří (III, 4), ve Zlaté legendě Iacoba de Voragine ani jinde jsem je nenašla. K první z nich jen dodám, že u pozn. 47 je omylem uvedeno (vedle náležitého odkazu k J 20,7) též místo z evangelia podle Marka, a u pozn. 48 se jistě nejedná o „citaci z Vergiliovy Aeneidy“, nýbrž o běžný obrat (původ má ostatně již u Homéra). U druhé, o sv. Jiří, je kapitola nadepsána „*Vyznavač svatý Jiří*“, domnívám se, že je zde na místě prvoplánové „mučedník“ (orig. *de martyre*), orig. několikrát má dále *confessor*, ten rozdíl, byť je jen jazykově formální, bych respektovala. U této legendy je dost důležité pokusit se určit, zda se mluví o obraze nebo o soše. Myslím, že jde spíš o mramorovou sošku, doporučuji se touto otázkou ještě zabývat (není zde výraz *imago*, i ten jinde znamená tu obraz, tu sošku).

Obsáhlý, podrobný, velmi dobrý a jistě mimořádně náročný a pracný je poznámkový aparát – Komentář (s.124 – 156) Chválu si zaslouží také přílohy, mezi nimiž najdeme i náčrtky k zápisu Adamnanova textu *De locis* (9. stol.) ve vídeňském rukopise.

Seznamy literatury a pramenů jsou pro účel disertace plně uspokojující, pro eventuální vydání komentáře tiskem bude v některých případech zapotřebí revize a snad i změna v řazení kapitol (nebo

v jejich nadpisech? – mám na mysli např. vztah mezi kap. II 2 a III 2 nebo na dvou místech řešenou otázku kdo je Arkulf).

V seznamu vydání Adamnanova De locis (s. 161) chybí Denis Meehan, Dublin 1958, *Scriptores Latini Hiberniae III*), je uveden mezi překlady (s. 162) - převzal Meehan latinský text z Geyerovy edice? (Brunhölzl uvádí Meehana mezi kritickými vydáními Adamnanova textu).

Disertace Mgr. Michaely Falátkové je kvalitním textem z oboru Církevní a obecné dějiny. Spíše než z hlediska těchto disciplin, jimž vyhověla svými rozbory Adamnanových líčení soudobých podob míst Svaté země, jsem ji mohla hodnotit z hlediska latinské medievistiky. V každém případě jde o práci zdařilou, v mnohém ohledu originální, a plně ji doporučuji k obhajobě.

V Brně 11. ledna 2021

emer. Prof. PhDr. Jana Nechutová, CSc.,
Ústav klasických studií FF MU

